

Geacht Kamerlid,

Met deze brief willen wij (ActionAid, Both ENDS, De Goede Zaak, FNV, Greenpeace, Handel Anders!, Milieudefensie, SOMO, TNI en Urgenda) uw Kamer informeren over de stand van zaken rondom het Energy Charter Treaty (ECT). We willen u aanmoedigen om snel in debat te gaan met de minister van Economische Zaken en Klimaat en de minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking over het Nederlandse standpunt rondom het ECT.

De energietransitie is inmiddels in volle gang. Het aanbod van hernieuwbare energie neemt gestaag toe. De wens om onafhankelijker te worden van fossiele brandstoffen zal met de hoge olie- en gasprijzen en de Russische inval in Oekraïne, hoe tragisch ook, alleen maar sterker worden.¹ Het ECT kan echter een obstakel vormen bij de uitvoering van die wens. De eenzijdige focus op het beschermen van buitenlandse investeringen in de energiesector staat haaks op de doelstellingen van de internationale klimaatafspraken en kan de energietransitie duurder maken en vertragen.

Het moderniseringsproces van het ECT zit muurvast. Het is duidelijk dat noodzakelijke hervormingen van dit verdrag niet van de grond komen. Daarom staan de landen die lid zijn van het ECT op een kruispunt: blijven zij vasthouden aan de lange en ineffectieve weg naar een aangepast verdrag, of stappen zij uit het verdrag om zo de weg vrij te maken naar een ambitieus klimaatbeleid? Wat weegt zwaarder: de belangen van fossiele energiebedrijven, of het snel realiseren van onze gezamenlijke klimaatdoelen waaraan de EU en Nederland zich gecommitteerd hebben?

De Europese Commissie wil in de zomer van dit jaar een akkoord bereiken over de modernisering van het verdrag. Als dat niet lukt, overweegt de Commissie uit het verdrag te stappen. Er wordt op dit moment door het ECT-secretariaat gewerkt aan een nieuw voorstel. In juni komen de ECT-leden bijeen om dat voorstel al dan niet te accorderen.² Nederland heeft reeds aangegeven dat uittreding uit het ECT overwogen moet worden, mocht de modernisering niet conform het mandaat van de Europese Commissie tot stand komen.³

De ondergetekende organisaties zien niet hoe een aangepast ECT verenigbaar kan zijn met een ambitieus klimaatbeleid. De voorstellen die nu op tafel liggen houden het gebruik van fossiele brandstoffen onwenselijk lang in stand en blijven multinationals onnodig beschermen middels investeerder-staat geschillenbeslechting (ISDS). De twee lopende claims van energiebedrijven RWE en Uniper tegen Nederland laten duidelijk zien dat ISDS democratische besluitvorming ernstig verstoort en de energietransitie duurder en trager maakt. Vanuit de hele wereld hebben maatschappelijke organisaties opgeroepen het ECT stop te zetten omdat het overheden en samenlevingen verhindert om de internationale klimaatdoelen te bereiken.⁴

De Tweede Kamer heeft inmiddels een hoorzitting⁵ aangevraagd over het ECT en dat is geen moment te vroeg. Gezien de planning van het ECT-secretariaat en de Europese Commissie heeft uw Kamer de komende maanden de kans om de Nederlandse inzet te bepalen in het ECT-proces.

¹ 'De Oekraïne-oorlog zal de duurzame energietransitie versnellen, denkt Diederik Samsom', De Volkskrant, 13 maart 2022:

<https://www.trouw.nl/duurzaamheid-natuur/de-oekraïne-oorlog-zal-de-duurzame-energietransitie-versnellen-d-enkt-diederik-samsom~b3cefe9c/>

² Zie de antwoorden op de volgende Kamervragen:

<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2022Z02895&did=2022D06036>

<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2021Z24215&did=2022D06795>

³ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2021Z24215&did=2022D06795>

⁴ <https://energy-charter-dirty-secrets.org/wp-content/uploads/2019/12/EN-ECT-open-letter.pdf>

⁵ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2022Z02895&did=2022D06036>

Het ECT in een notendop

Het Energy Charter Treaty (Energiehandvestverdrag) is een verdrag uit 1994 dat “de handel en investeringen in energie stimuleert en beschermt.”⁶ Het is ondertekend door meer dan 50 landen in Europa en (Centraal-)Azië, terwijl verschillende landen in Azië, Afrika en Latijns-Amerika op het punt staan tot het verdrag toe te treden. In de afgelopen jaren wordt het ECT steeds vaker door bedrijven gebruikt om overheden aan te klagen die maatregelen nemen die een nadelig effect zouden kunnen hebben op de resultaten van hun investeringen.⁷

Dat kan via de zogenaamde ISDS-clausule, wat staat voor *Investor-to-State Dispute Settlement*.⁸ Het is een manier om conflicten op te lossen waarbij niet een nationale rechter, maar drie ad hoc benoemde arbiters een bindende uitspraak kunnen doen en een schadevergoeding kunnen toekennen in het geval van schending van het verdrag. ISDS-zaken vinden grotendeels buiten het zicht en de controle van de democratische rechtsstaat plaats. Deze schadevergoedingen kunnen oplopen tot miljoenen of soms zelfs miljarden euro's. Dreigen met een claim kan al voldoende zijn om overheden tot een schikking en/of afzwakking van wetgeving te bewegen ('regulatory chill').⁹

Hoger beroep is niet mogelijk en de proceskosten zijn erg hoog. Hoorzittingen en processtukken zijn doorgaans niet openbaar en in het geval van schikking wordt de precieze uitkomst vaak niet eens bekend gemaakt. Alleen een buitenlandse investeerder kan een zaak starten via het ECT – overheden, burgers, mensenrechtenverdedigers, milieuactivisten of binnenlandse bedrijven kunnen dat niet. Deze bezwaren vormen de reden dat veel maatschappelijke organisaties ISDS en andere varianten van arbitrage afwijzen.

De maatregelen die zijn afgesproken in Parijs en in Glasgow betekenen dat olie-, gas- en kolenreserves zoveel mogelijk ongemoeid moeten blijven en fossiele infrastructuur moet worden ontmanteld.¹⁰ Recent onderzoek laat zien dat ruim de helft van de fossiele reserves waardeloos wordt als we de klimaatdoelen willen halen.¹¹ Fossiele energiebedrijven die de exploitatierechten voor deze reserves hebben, kunnen onder het ECT claims indienen wanneer exploitatie door (nieuwe) overheidsmaatregelen moeilijker of onmogelijk wordt. Berekeningen van Investigate Europe tonen aan dat 344,6 miljard euro aan fossiele infrastructuur in Europa beschermd wordt door het ECT.¹² Dat is waarom het ECT zo gevaarlijk is. Het kan ambitieus en effectief klimaatbeleid enorm duur maken door miljardenclaims tegen staten te faciliteren en overheden ontmoedigen om door te pakken met klimaatbeleid.¹³

Recent onderzoek toont aan dat onder internationale investeringsverdragen de meeste claims worden ingediend door fossiele energiebedrijven en in enkele gevallen ook al tegen specifieke klimaatmaatregelen, zoals het uitfaseren van energieopwekking op basis van fossiele brandstoffen, het intrekken van vergunningen voor gaspijplijnen, of stoppen met de winning van

⁶ <https://www.energycharter.org/>

⁷ <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement>

⁸ Artikel 26 ECT, <https://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/Legal/ECTC-en.pdf>

⁹ K. Tienhaara (2017), 'Regulatory Chill in a Warming World: The Threat to Climate Policy Posed by Investor-State Dispute Settlement', *Transnational Environmental Law* 17(2), pp. 229-250.

¹⁰ D. Welsby, J. Price, S. Pye & P. Elkins, 'Unextractable fossil fuels in a 1.5 °C world', *Nature* 597, 230-234 (2021), <https://www.nature.com/articles/s41586-021-03821-8#citeas>

¹¹ The Guardian, 'Half world's fossil fuel assets could become worthless by 2036 in net zero transition', 4 november 2021:

<https://www.theguardian.com/environment/ng-interactive/2021/nov/04/fossil-fuel-assets-worthless-2036-net-zero-transition>

¹² Investigate Europe, ECT data analysis: Results and Methods, 23 februari 2021:

<https://www.investigate-europe.eu/en/2021/ect-data/>

¹³ B.J. Verbeek & L. Van der Burg (2017), 'Bescherming voor klimaatvervuilers. Nederlandse investeringsverdragen als obstakel voor de energietransitie'. Milieudefensie, Both ENDS.

<https://milieudefensie.nl/actueel/bescherming-klimaatvervuilers.pdf>

fossiele brandstoffen.¹⁴ De claims werken bovendien ongelijkheid in de hand. Maar liefst 92% van de investeerders die een claim aanspannen gerelateerd aan fossiele investeringen is afkomstig uit hoge inkomenslanden. Daartegenover staat dat middeninkomenslanden de meeste claims ontvangen.¹⁵

De claims jegens Nederland

De Nederlandse Staat is in 2021 twee keer aangeklaagd onder het ECT door de Duitse energiebedrijven RWE en Uniper.¹⁶ Beide bedrijven eisen een schadevergoeding van respectievelijk €1,4 miljard en € 1 miljard voor vermeende schade die zij ondervinden als gevolg van de Nederlandse *kolenwet*, aangenomen door de Tweede en Eerste Kamer in 2019, die de opwekking van elektriciteit met kolen per 2030 verbiedt. Deze wet is noodzakelijk om de klimaatdoelen te halen. Het gaat met andere woorden om legitiem en voorzienbaar overheidshandelen in het algemeen publiek belang. Beide bedrijven hebben willens en wetens nieuwe kolencentrales geopend in 2015 en 2016 ten tijde van sterk opkomende klimaatafspraken en verslechterde marktvooruitzichten voor kolen. Zij proberen nu hun verliezen in het kader van de snel in waarde afnemende centrales af te wentelen op de belastingbetaler.¹⁷ Beide bedrijven hebben procedures bij de nationale rechter aangespannen. Het is daarom onnodig en absurd dat ze daarnaast nog parallelle procedures aanspannen onder een systeem dat hen extra rechten en privileges geeft en hen een betere kans op een (hogere) schadevergoeding geeft.¹⁸ De 2,4 miljard is juist hard nodig om te investeren in een rechtvaardige transitie en te zorgen voor een goed sociaal plan voor het personeel van de kolencentrales. Daarnaast hangt het ECT ongetwijfeld als een zwaard van Damocles boven de huidige inspanningen van het kabinet om uitvoering te geven aan het Urgenda-vonnis. Zowel bij de opgelegde tijdelijke productiebeperking voor energieopwekking met kolen als bij de subsidietoekenning voor sluiting van een kolencentrale hebben de energiebedrijven met het ECT een belangrijke troef achter de hand in de onderhandelingen over compensatie.

Modernisering van het ECT

De leden van het ECT onderhandelen sinds december 2019 over modernisering van het verdrag. Maar dat overleg zit muurvast. De EU en anderen dringen aan op hervormingen¹⁹, maar ECT-leden zoals Japan willen het bestaande verdrag niet wijzigen en kunnen met hun veto elke hervorming blokkeren. Recente antwoorden op Kamervragen bevestigen dat er weinig steun is voor de huidige EU-voorstellen. De EU heeft inmiddels aangegeven dat terugtrekking uit het ECT een optie is indien afdoende modernisering van het verdrag uitblijft.²⁰

¹⁴ L. Di Salvatore (2021), 'Investor-State Disputes in the Fossil Fuel Industry'. International Institute for Sustainable Development: <https://www.iisd.org/publications/investor-state-disputes-fossil-fuel-industry>

¹⁵ Ibid.

¹⁶ RWE AG and RWE Eemshaven Holding II BV v. Kingdom of the Netherlands (ICSID Case No. ARB/21/4), <https://icsid.worldbank.org/cases/case-database/case-detail?CaseNo=ARB/21/4>; Uniper SE, Uniper Benelux Holding B.V. and Uniper Benelux N.V. v. Kingdom of the Netherlands (ICSID Case No. ARB/21/22) <https://icsid.worldbank.org/cases/case-database/case-detail?CaseNo=ARB/21/22>.

¹⁷ Follow The Money, 'Kolenboer Uniper wil burgers laten opdraaien voor zijn slechte investering', 4 november 2019: <https://www.ftm.nl/artikelen/uniper-kolencentrale-maasvlakte>.

SOMO, Ember & IEEFA, 'Compensation for stranded assets? German energy giants claim billions in public funds for loss-making Dutch coal-fired power plant', 28 april 2021: <https://www.somo.nl/compensation-for-stranded-assets/>.

¹⁸ SOMO, "Superbescherming' voor bedrijven. Hoe investeringsverdragen en ISDS meer rechten bieden aan buitenlandse investeerders dan Nederlands en EU-recht', 16 maart 2021: <https://www.somo.nl/nl/superbescherming-voor-bedrijven/?noredirect=nl-NL>.

¹⁹ EU text proposal for the modernisation of the Energy Charter Treaty (ECT): https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/may/tradoc_158754.pdf.

²⁰ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/P-9-2020-005555-ASW_EN.html

Helaas is ook de inzet van de EU in strijd met de klimaatdoelen van Parijs. De Europese Commissie wil dat de bescherming van bestaande investeringen in olie en gas nog tot 10 jaar na de inwerkingtreding van de verdragsherzieningen doorloopt. Bepaalde gas-gerelateerde investeringen, zoals gasgestookte energiecentrales en gas-pijpleidingen, kunnen zelfs rekenen op bescherming tot maximaal 2040.²¹

Het Europees Parlement vindt dat geen enkele fossiele investering nog beschermd zou moeten worden door het ECT.²² EU-landen als Frankrijk, Spanje, Polen, Griekenland, Letland, Hongarije en Cyprus pleiten er voor om de juridische opties tot gezamenlijke uittreding uit het ECT te verkennen.²³ Italië is in 2016 al uit het ECT gestapt en ook Australië heeft eind vorig jaar besloten het verdrag niet te ratificeren.²⁴ Ruim 500 vooraanstaande vertegenwoordigers uit het maatschappelijk middenveld en wetenschappers hebben er geen vertrouwen in dat een gemoderniseerd ECT kan voldoen aan de Parijs-afspraken en roepen op om zo snel mogelijk uit het verdrag te stappen in plaats van kostbare tijd te verliezen.²⁵ Een vergelijkbare oproep is gedaan door jongerenbeweging Generation Climate Europe²⁶ en meer dan 400 maatschappelijke organisaties van over de hele wereld.²⁷

Ondertussen is er vrijwel niets bekend over de voortgang van de onderhandelingen. Ze vinden plaats achter gesloten deuren en het ECT-secretariaat maakt slechts summiere verslagen die nauwelijks substantiële informatie bevatten. De onderhandelingsteksten zijn aangemerkt als vertrouwelijk en mogen daardoor niet gedeeld worden met de parlementen.²⁸ Verschillende bronnen dichtbij de onderhandelaars melden dat een compromis over een flexibele oplossing aanstaande is. Onder deze oplossing zou de EU in staat zijn haar voorstel om investeringsbescherming voor fossiele brandstoffen geleidelijk te beëindigen in de praktijk te kunnen brengen, terwijl alle andere verdragspartijen deze bescherming gewoon kunnen blijven bieden. Dit zou betekenen dat landen als het Verenigd Koninkrijk, Zwitserland, Japan of Turkije voor onbepaalde tijd investeringsbescherming voor fossiele brandstoffen zullen behouden, terwijl in de EU bestaande investeringen in kolen, olie en gas tot medio 2030 beschermd zullen blijven en investeringen in gas mogelijk zelfs tot 2040. Volgens energiescenario's die aan de Parijs-afspraken voldoen zal bestaande infrastructuur de komende jaren moeten worden afgebouwd.²⁹ Het is daarom noodzakelijk om investeringsbescherming zo snel mogelijk te beëindigen om hier de weg voor vrij te maken.

Tegelijkertijd voorziet het EU-voorstel ook in uitbreiding van bescherming onder het ECT naar nieuwe energietechnologieën, zoals ethanol en methanol, mierenzuur, waterstof, biomassa, en biogas. Volgens diverse mediaberichten lijkt er voor dit voorstel wel steun te vinden onder de andere ECT-leden. Zo zouden Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk ook pleiten voor

²¹ https://www.iisd.org/itn/en/2021/06/24/energy-charter-treaty-reform-why-withdrawal-is-an-option/#_ftn11 & https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/february/tradoc_159436.pdf

²² https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0253_EN.html

²³ Investigate Europe (2021), 'Energy Charter Treaty: stalled reform fuels EU fears for climate', 14 december 2021:

https://www.investigate-europe.eu/en/2021/energy-charter-treaty-stalled-reform-fuels-eu-fears-for-climate/?pk_campaign=mailjet&pk_kwd=December%20newsletter&pk_source=newsletter&utm_source=POLITICO.EU&utm_campaign=e1dd2f9ecc-EMAIL_CAMPAIGN_2021_12_17_05_59&utm_medium=email&utm_term=0_10959edeb5-e1dd2f9ecc-189017913

²⁴

<https://www.info.dfat.gov.au/Info/Treaties/treaties.nsf/AllDocIDs/B5C43BB22EE8D60ACA256C8B0010A881>

²⁵ <https://www.endfossilprotection.org/en>

²⁶ <https://gceurope.org/dear-heads-of-states-and-ministers/>

²⁷ <http://s2bnetwork.org/wp-content/uploads/2021/07/CSO-Statement-.pdf>

²⁸ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2021Z24215&did=2022D06795>

²⁹ <https://www.pac-scenarios.eu/>

bescherming voor energieopslag en CO2 afvang en opvang.³⁰ Veel van deze technieken staan nog in de kinderschoenen en zijn, bijvoorbeeld in het geval van biomassa, onderwerp van discussie wat betreft de duurzaamheid. De energietransitie vergt een grote mate van flexibiliteit voor overheden om te kunnen experimenteren en beleid tussentijds aan te kunnen passen aan nieuwe inzichten. Uitbreiding van bescherming onder het ECT beknelt deze flexibiliteit en verhoogt het risico op ISDS claims tegen overheidsmaatregelen ten aanzien van een van deze technologieën, bijvoorbeeld wanneer besloten wordt om subsidies voor biomassa in te trekken.

Het grootste probleem aan de onderhandelingen is dat ISDS als zodanig geen onderwerp van discussie is. ISDS biedt een niet te rechtvaardigen additionele bescherming en rechtstoegang voor buitenlandse investeerders bovenop hetgeen zij onder nationale rechtssystemen al hebben. Er is geen overtuigend bewijs dat ISDS bijdraagt aan het bevorderen van investeringen of het verbeteren van de rechtsstaat en goed bestuur, terwijl het gebruikt wordt door bedrijven en hun aandeelhouders om overheden onder druk te zetten om regelgeving aan te passen of via torenhoge schadeclaims de kosten van de energietransitie bij de samenleving neer te leggen. Daar bovenop heeft het Europees Hof van Justitie geoordeeld dat arbitragemechanismen in investeringsverdragen ten minste aan de volgende eisen moeten voldoen: 1) het garanderen van de onafhankelijkheid van rechters 2) een beroepsmogelijkheid 3) de garantie dat arbitragepanels alleen het verdrag zelve interpreteren, en niet EU- of nationaal recht.³¹ Het ISDS-mechanisme in het ECT voldoet aan geen van deze randvoorwaarden en het moderniseringsproces zal dat niet veranderen. De belangrijkste reden hiervoor is dat bepaalde ECT-leden, waaronder Japan, het onderwerp taboe hebben verklaard als deel van de modernisering.

Onverenigbaarheid met Europees recht

In september 2021 oordeelde het Europese Hof van Justitie in het Komstroy-arrest dat ECT-arbitrage tussen een investeerder uit een EU-lidstaat en een andere EU lidstaat (zogenaamde intra-EU zaken) op basis van het ECT in strijd is met het Europees recht. Uitspraken van het Hof zijn bindend in de EU. Toch meldde RWE al in de Duitse media dat het bedrijf er van uitgaat dat deze uitspraak 'geen rechtstreekse gevolgen zal hebben voor de gestarte ISDS-procedure' tegen Nederland.³² Verschillende internationale advocatenkantoren hebben opgeroepen om de uitspraak van het Hof te negeren. ISDS-arbiters leggen het Komstroy-arrest inmiddels al naast zich neer en noemen de uitspraak 'volledig irrelevant' voor de ontvankelijkheid van claims.³³ Het is aannemelijk dat in de toekomst nieuwe claims komen die buiten de EU te gelde worden gemaakt. RWE en Uniper zouden zich, bij een toekenning van hun claims, tot een rechter in Texas kunnen richten om beslag te laten leggen op Nederlandse bezittingen buiten de EU.³⁴ Dit is een groot probleem, want hiermee kunnen investeerders de Europese rechtsorde omzeilen en klimaatbeleid van EU-lidstaten gijzelen.

³⁰ <https://www.srf.ch/audio/echo-der-zeit/die-energiewende-ist-nicht-gratis?partId=12002537> & <https://www.climatechangenews.com/2022/01/25/uk-switzerland-accused-undermining-eu-green-treaty-reforms/>

³¹ <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=213502&doclang=EN>

³² Handelsblatt, 'EuGH schützt Staaten vor Klagen durch Energiekonzerne', 2 september 2021, <https://www.handelsblatt.com/politik/international/schiedsgerichte-eugh-schuetzt-staaten-vor-klagen-durch-energiekonzerne/27575718.html?ticket=ST-3556618-OAI1wAVnSbUTEKTPgmlJ-ap2>.

³³

<https://www.iareporter.com/articles/analysis-ect-tribunal-dismisses-request-for-reconsideration-of-previous-jurisdictional-ruling-finding-the-cjeus-komstroy-judgment-entirely-irrelevant-and-declining-to-rul/>

³⁴ C. Eckes & L. Ankersmit, 'Komstroy: the beginning of the end for the Energy Charter Treaty?', European Law Blog, 4 October 2021, <https://europeanlawblog.eu/2021/10/04/komstroy-the-beginning-of-the-end-for-the-energy-charter-treaty/>.

Afspraken maken over de sunset-clausule

Het ECT kent een *sunset clause* van 20 jaar. Na opzegging van het ECT blijven bestaande investeringen nog 20 jaar lang beschermd. Investeringen die na de opzegdatum gedaan worden vallen niet meer onder de bescherming van het ECT. Wanneer de EU ervoor kiest om uit het ECT te stappen, kunnen er onderlinge afspraken gemaakt worden over beëindiging van de sunset clause, zodat deze komt te vervallen. Nederland kan hierin alvast het voortouw nemen door op te trekken met gelijkgezinde landen als Frankrijk, Spanje, Polen, Griekenland, Letland, Hongarije en Cyprus.

Uit recente antwoorden op Kamervragen blijkt dat de Europese Commissie de juridische dienst van de Commissie in 2020 gevraagd heeft om een juridisch advies over eventuele uittreding uit het ECT door de EU en lidstaten. Dit advies is in 2021 verstrekt, maar vanwege het vertrouwelijke karakter niet gedeeld met de lidstaten.³⁵

Conclusie:

De klimaatcrisis waarin we ons bevinden vraagt om snelle en ambitieuze maatregelen. We kunnen niet wachten op een traag en onzeker moderniseringsproces, waar de inzet bovendien te laag is. De Tweede Kamer heeft nu de kans de Nederlandse klimaatdoelstellingen in een stroomversnelling te brengen door de regie te nemen over het ECT-proces. Het ziet ernaar uit dat het compromisvoorstel de bescherming van fossiele brandstoffen nog lange tijd intact laat en ook de mogelijkheid van ISDS-claims niet (volledig) wegneemt. Als Nederland samen met andere landen opzegt, kunnen we samen met deze landen intergouvernementele afspraken maken dat voor alle onderlinge investeringen de sunset-clausule buiten werking wordt gesteld. Uittreding uit het ECT is de belangrijkste randvoorwaarde om te kunnen voldoen aan de klimaatdoelen van Parijs.

De Kamer is nu aan zet, te beginnen met een hoorzitting, gevolgd door een debat. Wij gaan graag een verdiepend gesprek met u aan en kunnen u van meer informatie voorzien indien gewenst.

Ondertekenaars:

ActionAid
Both ENDS
De Goede Zaak
FNV
Greenpeace
Handel Anders!
Milieudefensie
SOMO
TNI
Urgenda

³⁵ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2021Z24215&did=2022D06795>